

A szenvedő ember Isten színe előtt

PUSKÁS ATTILA

A szenvedés kérdése és a teológia feladata

1965-ben született. 1990-ben szentelték pappá, Rómában a Gergely Egyetemen filozófiából, Budapesten teológiából doktorált. Jelenleg a PPKE Hittudományi Karának dogmatika professzora, a Vigilia munkatársa. Legutóbbi írását 2013. 11. számunkban közöltük.

Karl Popper szerint nemcsak a tudomány, de maga az emberi élet is nem más, mint problémák sorozata és a problémák megoldásának a határtalan sora. Alighogy megoldottunk egy problémát, rögtön újabb megoldandó problémákkal kell megküzdenünk. Etimológiája szerint a „probléma” szó eredetileg valami kiálló fokot, szirtet jelent. Olyan akadályt, ami gátolja továbbhaladásunkat, ami akadályként elállja előlünk az utat. Ha tovább akarunk haladni, akkor le kell gyűrnünk, le kell küzdenünk vagy ki kell kerülnünk és más utat kell találnunk.

Nos, a szenvedés kérdése aligha foglalható bele a probléma általános kategóriájába. Bármennyire is törekszünk kikerülni a szenvedést, előbb vagy utóbb szembesülnünk kell vele. Bármennyire is próbáljuk szenvedésektől mentessé tenni az életünket, a testi vagy lelki szenvedések ránk találnak. S ha mindenáron meg akarjuk tőlük kímélni magunkat, sokszor nagy árat fizetünk ezért: érzéketlenné, közönyössé és önközpontúvá válunk, mellyel másoknak okozunk szenvedést. A szenvedés kérdése elől nem lehet egy életen át elmenekülni senkinek. Senki nem veheti tudatlanra, mint egy akármilyen problémát. A szenvedés kérdése egyetemes hatósugarú. Éppen egyetemes természetéből fakadóan azt a lehetőséget hordozza, hogy a szenvedő emberek közelebb kerüljenek egymáshoz, nagyobb felelősséget vállaljanak egymásért. Aki már szenvedett, fokozottan testvérének érezheti a szenvedőt.

**A szenvedés kérdésének
egzisztenciális súlya
és személyes jellege**

A szenvedés kérdésének másik jellemzője, hogy a legsúlyosabb kérdések egyike, amely létezésünk legmélyén, egzisztenciális súlyal érint bennünket. A legkevésbé sem pusztán elméleti vagy gyakorlati probléma, mely kellő okossággal, ügyes eszme-futtatással vagy praktikus rátermettséggel megoldható lenne. Mielőtt elméleti problémává és annak kezelésévé tárgyasulna, már egzisztenciális erővel felmerülő kérdésként jelentkezik, melyet nem lehet semmilyen általános teóriával egyszer s mindenkorra megválaszolni vagy receptszerű praxissal elintézni. A személyhez intézett kérdés, mely kitől-kitől személyes választ vár, melyet helyette senki nem tud megadni. A filozófiai elméletek, vallási tanítások, gyakorlati tanácsok és még az együtt érző emberi jelenlét is legfeljebb segítséget, iránymutató szempontokat, de nem kész megoldást tudnak kínálni

a személyes felelethez, melyet ismét és ismét ki kell csiholnia magából annak, akire rászakad a szenvedés kérdésének súlya.

Sokféle válasz kíséreltet enged meg

Éppen személyes jellegéből és egzisztenciális súlyából fakad harmadik jellemzője a szenvedés kérdésének: zavarba ejtően sokféle viszonyulási lehetőséget, válasz kíséreltet enged meg. A szenvedés önmagában sokértelmű jelenség. A hozzá való szabad, értelemkereső/értelemelfogadó viszonyulásunkon múlik, hogy milyen magatartást hív elő belőlünk. A szenvedésnek lehetnek jótéteményei is számunkra. Elősegítheti tisztulásunkat, érlelődésünket, rátalálásunkat az élet értelmére, növekedésünket a tevékeny szeretetben, lelki erőink mozgósítását. Ugyanakkor rombolhat és tönkretelhet, kétségbeesésbe taszíthat és lázadására indíthat, megbéníthat és kifoszthat, gyűlöletet szíthat és bosszúra indíthat.

Szenvedés és szeretet sajátos kapcsolata

Végül úgy tűnik, hogy a szenvedésnek sajátos kapcsolata van a szeretettel: szenvedés és szeretet különös kölcsönösségben egymáshoz tartozik. Évtizedekkel ezelőtt egy paptestvér szobájának a falán láttam ezt a feliratot: „szenvedés nélkül a szeretet lehetetlen, szeretet nélkül a szenvedés elviselhetetlen”. Sokak tapasztalata igazolja ennek az állításnak az igazságát. Lehetetlen úgy szeretni, hogy aki szeret, ne legyen kész a szenvedésre: szenvedésre azért, és alkalmasint attól, akit szeret; szenvedésre amiatt, hogy ő maga nem tud eléggé vagy jól szeretni; a szenvedésre, ami ahhoz szükséges, hogy folytonos átalakulásban jobban tudjon szeretni. A szenvedést nem vállaló szeretet nem hiteles szeretet. A kijelentés másik fele legalább ennyire igaz: szeretet híján a szenvedés hosszú távon értelmetlen és ezért elviselhetetlen. A szeretetben élve azonban az ember olyan önmeghaladásra lehet képes, mely elhordozhatóvá teszi a szenvedéseket is.

A teológiai reflexió tárgyaként nem pusztán megoldandó vagy megoldható probléma

A szenvedés jelensége és kérdése egyetemes, egzisztenciális, önmagában sokértelmű és sajátos kapcsolata van a szeretettel. Már csak e néhány jellemzője is indokoltá teszi, hogy a teológia újból és újból reflexió tárgyává tegye. A teológia a szenvedéstől egzisztenciálisan érintett és döntés elé állított ember helyzetét és tapasztalatait vizsgálja az Istennel való kapcsolata szempontjából. Annak az embernek a helyzetét és tapasztalatát, aki Isten színe előtt áll, aki azzal a hittel él, hogy egész élete „coram Deo” zajlik, hogy még szenvedései is Isten színe előtt átéltek szenvedések. Hogyan birkózik meg a szenvedés súlyos kérdésével a hívő ember? Milyen krízisbe juttathatja hitét a szenvedése, s hogyan állhat helyt e kiélezett szituációban? A szenvedés helyzetében milyen választ és segítséget kap Istentől? Mi Isten végső válasza a szenvedésre?

A teológiának újból és újból tudatosítania kell, hogy a szenvedés kérdését ő sem kezelheti pusztán megoldandó vagy megoldható problémaként. Nem tehet úgy, mintha tudná a végső és mindent átfogó, kimerítő választ a szenvedés miéértjére. A teológiának sem áll rendelkezésére a szenvedés kérdésének a megválaszolásához a kinyilatkoztatásból kiolvasható mindenre kiterjedő tudás. Ennek

**A teológia mondandója
a szenvedés kérdésével
kapcsolatban**

elismerése az első lépés afelé, hogy megfelelően közelítsen a szenvedés titkához. Jól teszi, ha Jób barátaihoz hasonlóan először hosszasan hallgat, figyelmesen és megrendülten hallgatja a szenvedő ember panaszát. S azt sem kell szégyellnie, ha a csendes hallgatást megtörő szólása a szenvedő emberhez nem lesz kereken megformált beszéd és csak el-elakadozó gondolatföredékekben tud fogalmazni. Azzal a tudattal, hogy a személyes válasz kiben-kiben a legbelső csendben születhet csak meg. Azzal a meggyőződéssel és hittel, hogy a szenvedő ember panaszára és a szenvedés miértjére egyedül Isten adhatja meg és fogja megadni a végső választ. És addig?

A teológia a szenvedés kérdésével kapcsolatban nem tud mindent, de ez korántsem jelenti azt, hogy semmit nem tud. Ha csak töredékes gondolatokat tud is artikulálni, ki kell mondania azt a keveset, de szükségeset és elégségeset, amit tud. Megrendülten kell hallgatnia a szenvedő embert és végül el kell némulnia, hogy az ember csendjében Isten adja meg a végső választ, de nem szabad teljesen némának maradnia. El kell mondania azt, amit tud, azt, amit Isten már elmondott a szenvedő embernek és megtett a szenvedő emberért. El kell mondania és dicsőítenie kell érte Istent. Beszélnie kell Jézusról, aki megszabadította az embert attól a bénító és közömbösségbe taszító képzetétől, hogy minden szenvedés oka valamiféle bűn, akár a saját személyes bűne, akár az ősök/mások bűne, melynek a szenvedés a jogos büntetése lenne. Beszélnie kell Jézusról, aki szembeszállt az embert megnyomorító testi-lelki szenvedésekkel és szabadítást hozott a szenvedőknek, de aki a legnagyobb bajnak mégsem a szenvedést tartotta, hanem a szeretetre való képzetlenséget, a bűnt. Elsősorban a bűn hatalma alól felszabadítóként, a szeretetre újra képessé tevő Megváltóként jött közénk. A teológiának beszélnie kell a Jézus által hirdetett és közénk hozott Istenről, az Atyáról, akit szíven üt a szenvedő ember nyomora, aki mindenható szeretetében szabadon akarja, hogy szívében érintse mindaz a fájdalom, ami az emberrel történik. Beszélnie kell Istenről, kinek együttérzése és titokzatos együtt-szenvedése végigkíséri az emberi történelmet, kinek compassiója újból és újból átvérzi a történelem szövetét. Arról az Atyáról kell beszélnie, aki nem elméleti választ adott a szenvedés kérdésére, hanem szeretetében saját Fiát küldte a szenvedéssel és bűnnel teli világba, hogy szabadulást hozzon. Arról a Fiúról kell beszélnie, aki mindvégig elmenő szeretetében a szenvedők sorsát vette magára és a történelem legyőzöttjeinek oldalára állt; a mi helyünkre lépett, oda, ahol mi vagyunk és ahol a legnehezebb nekünk: a szenvedés, a halál, az alvilágba szállás mélypontjára, az elhagyatottság fájdalmába. Jézus áldott szenvedéséről kell szólnia, annak passiójáról, aki önként kész a szenvedésre: szenvedésre *azért*, és *attól*, akit szeret. Arról az Atyáról kell beszélnie, aki erről a mélypontról támasztotta fel Jézust; az Atyáról, aki hűséges és életadó, aki Jézussal együtt minden szenvedőt elvezet országába, ahol nincs többé gyász, fájdalom és könny, ahol az ember együtt

ünnepelhet Istennel és testvéreivel, ahol a szenvedés mélységéből érkező ember Isten szívével együtt szeretve képes lesz a teljes megbocsátásra. A teológiának a fájdalmak tüzes kohóján átment és a dicsőséges életre föltámadt Jézusról kell beszélnie, aki dicsőséges testén is magán viseli szenvedésének jeleit, mint megváltó szeretetének győzelmi jelvényeit. A föltámadt Jézusról kell szólnia, akiben a teremtés már elővételezetten célba ért, a bűnökkel és szenvedéssel terhes teremtett világ végső értelme felragyogott. Az ember végső rendeltetését megmutató föltámadt Jézusról, aki felé irányítva az Atya létbe szólította a teremtett világot, és aki miatt teremtői művére igent mond, még akkor is, ha a világban időlegesen élőködhet a jón a rossz, átmenetileg győzhet a rossz a jó fölött és ártatlanul szenvedhet az ember. A teológiának Jézus megváltó életéről, haláláról és feltámadásáról kell szólnia, *aki miatt* az Atya számára vállalható a bűn és a szenvedés kockázatát/rombolását is magában foglaló teremtés, és *akire tekintettel* kimondja a teremtői mű hajnalán a világra, hogy „legyen” és „jó”. A teológiának mindezt az öröm és a hála érzületével el kell mondania, de a legvégső szót elcsendesedve az eljövendő Istennek kell átengednie.

**Feladata a találkozás
keresése a szenvedés
útját járó emberrel**

Az emberi szenvedés keresztény értelméről írt *Salvifici doloris* kezdetű apostoli levelében Boldog II. János Pál pápa így fogalmaz: „A szenvedés olyan mély, mint maga az ember, éppen mert feltárja az emberi mélységeket, sőt, valamiképpen túl is mutat rajtuk. Úgy véljük, a szenvedés az ember transzcendenciájához tartozik. Az ember ‘rendeltesége’ az, hogy számos területen meghaladja önmagát. Erre szól rejtett értelmű hivatása, e területek egyike a szenvedés. (...) Mivel tehát az emberek földi életükben a szenvedés útját járják, az egyháznak mindig (...) ezen az úton kell találkoznia velük. Az egyház Krisztus megváltó Keresztjének misztériumából született. Az a feladata, hogy főként a szenvedés útján keresse a találkozást az emberrel.”¹

¹II. János Pál pápa:
Salvifici doloris,
apostoli levél.
(Ford. Mártonffy Marcell.)
Szent István Társulat,
Budapest 1984, nr. 2–3.

A teológiának is mindig új feladata, hogy találkozzék a szenvedés útját járó emberrel. A szenvedés kérdésének egzisztenciális és személyes ‘műfaja’, valamint a teológiai válaszadás nehézségei és soha be nem fejezhetősége nem szabad, hogy az elméleti reflexióról való lemondáshoz vezessenek. Annál is inkább, mert az egzisztenciális kérdéssel történő személyes birkózás a szenvedés konkrét helyzetében sohasem nélkülözi az értelem erőfeszítését. Az elméleti-teológiai számvetés, ha tisztában van saját korlátaival, ha kellő tapintattal jár el és a kinyilatkoztatás üzenetének a saját személyes tapasztalatot is átélmélkedő meghallásában születik, akkor érdemi és hitelre méltó hozzájárulást tud nyújtani az egzisztenciális válaszadáshoz.